

СОФІЯ АНАТОЛІЇВНА КУЧЕР,

Академія праці, соціальних відносин та туризму (м. Київ);

 <https://orcid.org/0000-0002-9616-0337>,

e-mail: Mskuchersofia@gmail.com

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОШИРЕННЯ ПОГЛЯДІВ І ПЕРЕКОНАНЬ ЗАСОБАМИ ТЕЛЕБАЧЕННЯ

Розглянуто проблеми правового регулювання поширення поглядів і переконань засобами телебачення. Визначено правову основу діяльності телевізійних організацій. З'ясовано правові засади діяльності журналістів телевізійних організацій. Установлено форми поширення власних поглядів за допомогою телебачення. Доведено необхідність унесення змін до законодавства про встановлення порядку здійснення перевірки та моніторингу телевізійних організацій Національною радою з питань телебачення і радіомовлення.

Ключові слова: погляди, переконання, телебачення, правове регулювання, поширення.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Реалізація конституційного права на вільне вираження поглядів і переконань може бути здійснена за допомогою засобів масової інформації (далі – ЗМІ). Діяльність телебачення спрямована на поширення відомостей, які мають важливе суспільне значення. Свобода вираження думок у ЗМІ є показником демократичного суспільства. Саме тому вивчення правового регулювання діяльності телебачення з поширення певних поглядів і переконань є актуальним.

Стан дослідження проблеми. Дослідження науковців присвячені як інформаційним правам особи, так і правовому регулюванню діяльності телебачення. Зокрема, у праці Н. І. Ткачук висвітлено інформаційні права і свободи людини і громадянина в Україні [1, с. 17–30]. У науковій статті О. М. Солодкої висвітлено свободу інформації як основу для забезпечення інформаційного суверенітету України [2, с. 18–25]. Удосконалення правового регулювання державної інформаційної політики у сфері телебачення і радіомовлення вивчав Г. М. Красноступ [3, с. 12–18]. Галузь телебачення як об'єкт державного управління знайшла відображення у праці А. Л. Калімбет [4, с. 85–91]. Державне регулювання у сфері телебачення досліджував П. О. Яковлев [5, с. 82–86]. Тенденції розвитку медіа-сфери України знайшли відображення у праці А. І. Марущак [6, с. 96–102]. Правові гарантії журналістської діяльності вивчала О. І. Поклонська [7, с. 31–42]. Наведені наукові дослідження та законодавчі акти становлять джерельну базу для підготовки цієї статті.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є вивчення особливостей правового регулювання поширення поглядів і переконань засобами телебачення. Завдання статті полягає у визначенні способів поширення власних поглядів і переконань за допомогою телебачення.

Наукову новизну дослідження становлять положення про необхідність внесення змін до законів України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарювання» та «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення», які б установлювали порядок здійснення перевірки та моніторингу Національною радою.

Виклад основного матеріалу

Конституційне право на вільне вираження поглядів і переконань полягає у праві кожного усно або письмово використовувати і поширювати інформацію¹. Н. І. Ткачук стверджує, що право на вільне збирання і поширення власних поглядів і переконань належить до інформаційних прав людини. В умовах глобальної інформатизації реалізація права на поширення інформації стає важливим елементом існування демократичного суспільства [1, с. 27]. О. М. Солодка стверджує, що забезпечення реалізації інформаційних

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 13.06.2021).

прав і свобод людини і громадянина у демократичному суспільстві є одним з основних показників інформаційного суверенітету держави [2, с. 21]. Отже, науковці відзначають важливу роль інформаційних прав і свобод у демократичному суспільстві. Одним з інформаційних прав людини є право на поширення власних поглядів і переконань.

Реалізація вказаного конституційного права може здійснюватися за допомогою ЗМІ. Відповідно до ч. 2 ст. 22 Закону України «Про інформацію» вони призначені для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації¹. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» (далі – Закон № 3759-XII) аудіовізуальна інформація поширюється засобами телебачення і радіомовлення². У ч. 2 ст. 2 Закону України «Про пресу та інші засоби масової інформації» встановлено, що телепрограми є ЗМІ³. Г. М. Красноступ звертає увагу на те, що Закон № 3759-XII спрямований на реалізацію свободи слова, прав громадян на отримання повної, достовірної та оперативної інформації, на відкриті і вільне обговорення суспільних питань [3, с. 16]. Отже, одним із засобів поширення власних поглядів і переконань є телебачення і радіомовлення.

Правовий статус суб'єктів інформаційної діяльності у сфері телебачення визначається законами України «Про пресу та інші засоби масової інформації», «Про телебачення і радіомовлення», «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення», «Про інформацію», «Про Національну раду з питань телебачення і радіомовлення України», «Про інформаційні агентства» та кількома іншими законодавчими актами України. Зокрема, Закон № 3759-XII містить визначення понять «телебачення», «телерадіоорганізації», «студії виробника», «телерадіопрограми», встановлює правові засади створення і діяльності організацій телерадіомовлення.

¹ Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 13.06.2021).

² Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення: 13.06.2021).

³ Про пресу та інші засоби масової інформації : Закон України від 12.06.1990 № 1552-I // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1552400-90> (дата звернення: 13.06.2021).

А. Л. Калімбет наголошує, що галузь телебачення як об'єкт державного управління становить сукупність суспільних відносин, пов'язаних із виробництвом аудіовізуальних програм та передач, зокрема їх змістовим наповненням, а також із їх поширенням серед широких мас населення [4, с. 87]. П. О. Яковлев звертає увагу на те, що телебачення не лише виконує функцію повідомлення про важливі події в суспільному, економічному та культурному житті, а також є засобом комунікації з широкою аудиторією та впливу на свідомість невизначеного кола людей [5, с. 85]. Отже, поширення певних поглядів засобами телебачення може здійснювати вплив на свідомість великої кількості людей. Засоби телебачення можуть допомогти у реалізації конституційного права на вільне поширення власних переконань.

Розглянемо способи поширення власних поглядів і переконань за допомогою телебачення. Так, у ст. 12 Закону № 3759-XII визначено, що юридичні особи та громадяни України, які не обмежені у цивільній дієздатності, можуть створити телерадіоорганізації. Водночас норма цієї статті встановлює обмеження щодо створення телевізійних організацій політичними партіями, профспілковими та релігійними організаціями, недієздатними громадянами та підприємствами, які зареєстровані в офшорних зонах⁴. Зауважимо, що окремий громадянин має право створити телевізійну організацію. Однак конкретна політична партія не може заснувати телевізійну компанію для пропаганди своїх політичних поглядів.

А. І. Марущак наголошує, що інформація про реальних власників аудіовізуальних (електронних) ЗМІ та всіх суб'єктів, які присутні у ланцюгу власності, має бути розкрита і доступна громадськості. Така вимога є актуальною, оскільки ЗМІ можуть використовуватися як платформа для маніпуляцій суспільною думкою [6, с. 101]. Наголосимо, що відомості про структуру власності юридичної особи розміщуються в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців згідно зі ст. 9 відповідного Закону України⁵. Як передбачено в абз. 2 ч. 4 ст. 12 Закону

⁴ Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення: 13.06.2021).

⁵ Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV // БД «Законодавство України» / ВР України.

№ 3759-XII, інформація про структуру власності суб'єкта інформаційної діяльності у сфері телебачення розміщується на його офіційному вебсайті¹. Отже, громадяни можуть отримати інформацію про власників окремого телевізійного каналу з його офіційного сайту або шляхом доступу до відомостей реєстру юридичних осіб у мережі Інтернет. Отримання такої інформації дозволить зв'язати певну телевізійну організацію з окремим суб'єктом великого бізнесу або відомою політичною партією. Така інформація допоможе громадянину у виборі телевізійних програм.

Можна дійти висновку, що першою формою поширення певних поглядів і переконань за допомогою телебачення є створення власного телевізійного каналу. Законодавство встановлює відповідні обмеження щодо кола засновників телевізійної організації.

Для встановлення способів поширення власних поглядів і переконань за допомогою телебачення необхідно дати характеристику умов участі громадян у телепередачі. Згідно із визначенням, закріпленим у абз. 43 ч. 1 ст. 1 Закону № 3759-XII, телепередача є змістовно завершеним цілісним інформаційним продуктом. Зауважимо, що відповідно до ст. 28 Закону № 3759-XII жанри телепередач повинні відповідати програмній концепції мовлення телевізійної організації. Можуть бути створені інформаційно-аналітичні, публіцистичні, просвітницькі, освітні, культурно-мистецькі та інші види передач². Участь громадського або політичного діяча у публіцистичній або інформаційно-аналітичній передачі може бути формою поширення власних поглядів і переконань.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення в Україні» Акціонерне товариство «Національна суспільна телерадіокомпанія України» створюється для залучення громадян до обговорення та вирішення найважливіших соціально-політичних питань, забезпечення національного діалогу, сприяння формуванню громадянського суспільства³. А. І. Марущак наголошує, що під

час трансляції телепередач повинно відбуватися обговорення суспільно важливих проблем, які є актуальними для всього суспільства або окремої громади [6, с. 99]. Слід підкреслити важливе значення для суспільства участі представників органів влади, політичних і громадських діячів у телевізійних передачах. Завдяки діалогу між політичними та громадськими діячами громадяни можуть дізнатися про політичні погляди різних партій або спрямованість діяльності окремих громадських організацій. Населення стає обізнаним про актуальні питання соціального, економічного або культурного розвитку та шляхи їх вирішення в окремому місті або регіоні. Особа, яка має власну наукову концепцію для розв'язання певних проблем, може висловити свої погляди. Обмін думками між управлінцями та науковцями дозволяє прийняти ефективне рішення у складній ситуації.

Отже, участь науковців, громадських, релігійних, профспілкових або політичних діячів у телевізійних передачах є засобом поширення їх поглядів і переконань за допомогою телебачення.

Важливим напрямком поширення певних поглядів і переконань є діяльність телевізійних журналістів. Правові засади діяльності журналістів визначені Конституцією України, законами України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про інформаційні агентства», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про телебачення і радіомовлення», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» та іншими нормативно-правовими актами.

Норми ст. 1 Закону № 3759-XII визначають журналіста як творчого працівника телерадіоорганізації, який професійно збирає, одержує, створює і готує інформацію для розповсюдження⁴. Згідно зі ст. 21 Закону України «Про інформаційні агентства» журналістом є творчий працівник, який збирає, одержує, створює та готує інформацію для інформаційного агентства⁵. О. І. Поклонська зазначає,

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15> (дата звернення: 13.06.2021).

¹ Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення: 13.06.2021).

² Там само.

³ Про Суспільне телебачення і радіомовлення в Україні : Закон України від 17.04.2014 № 1227-VII // БД «Законодавство України» / ВР

України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18> (дата звернення: 13.06.2021).

⁴ Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення: 13.06.2021).

⁵ Про інформаційні агентства : Закон України від 28.02.1995 № 74/95-ВР // БД «Законодавство

що професійна діяльність журналістів спрямована на збір і поширення інформації про суспільно значущі події, діяльність органів влади та іншої важливої інформації. Дослідниця вважає, що в Україні створено систему правових гарантій журналістської діяльності, яка забезпечує свободу здійснення журналістами своїх професійних обов'язків [7, с. 38]. Дійсно, законодавчі акти України передбачають низку правових гарантій для здійснення журналістами своїх обов'язків. Зокрема, згідно зі ст. 24 Закону України «Про інформацію» забороняється цензура, втручання у професійну діяльність журналіста, контроль за змістом поширюваної ним інформації¹. Схоже положення закріплено у ч. 1 ст. 5 Закону № 3759-XII, відповідно до якої цензура інформаційної діяльності телерадіоорганізації забороняється². Отже, професійна діяльність журналістів спрямована на висвітлення певних подій у ЗМІ. Одним із різновидів журналістської діяльності може бути інтерв'ю з відомими громадськими, релігійними або політичними діячами. У таких інтерв'ю будуть висловлені погляди і переконання відомої особистості щодо подій сучасності або концепції розвитку суспільства.

Водночас поширення певних поглядів і переконань за допомогою телебачення має низку обмежень. Відповідно до ч. 2 ст. 6 Закону України «Про інформацію» право на інформацію може бути обмежено законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку³. Згідно з ч. 7 ст. 4 Закону № 3759-XII держава не допускає загострення уваги у телепрограмах на війні, насильстві, жорстокості, розпалюванні расової, національної або релігійної ворожнечі⁴.

України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-вр> (дата звернення: 13.06.2021).

¹ Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 13.06.2021).

² Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення: 13.06.2021).

³ Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 13.06.2021).

чи⁴. Перелік установлених заборон є обґрунтованим, адже подібні явища є злочинами. Важливим є встановлення об'єктивних критеріїв того, що певна інформація дійсно розпалює ворожнечу, а не містить об'єктивне висвітлення існуючих проблем.

Перелік заборон на розповсюдження певної продукції встановлений у ч. 3 ст. 2 Закону України «Про захист суспільної моралі». Зокрема, обмежується поширення поглядів, які ображають особу за національною ознакою, принижують душевнохворих та літніх людей, пропагують неповагу до батьків, рекламують шкідливі звички, та деяких інших поглядів, які порушують суспільну мораль⁵. Отже, інформація, оприлюднена засобами телебачення, не повинна порушувати основи захисту суспільної моралі.

Контрольно-наглядові повноваження у сфері телебачення закріплені законодавством за Національною радою з питань телебачення та радіомовлення. Відповідно до ст. 13 Закону України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» працівники цієї установи здійснюють моніторинг телерадіопрограм, нагляд за дотриманням телеорганізаціями вимог законодавства про телемовлення, виконання вимог законодавства про захист суспільної моралі, застосування санкцій відповідно до закону⁶. Реалізація конституційного права на вільне поширення поглядів і переконань потребує того, щоб ці контрольні повноваження не перешкождали вільному обміну думками на телебаченні. Контроль за дотриманням обмежень не повинен порушувати свободи слова і вільного вираження своїх поглядів.

Науковці висловлюють певні зауваження щодо правового регулювання діяльності Національної ради з питань телебачення і

⁴ Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення: 13.06.2021).

⁵ Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15> (дата звернення: 13.06.2021).

⁶ Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення : Закон України від 23.09.1997 № 538/97-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538/97-вр> (дата звернення: 13.06.2021).

радіомовлення. А. І. Марущак уважає, що сьогодні існує необхідність уточнення окремих положень чинного інформаційного законодавства з метою регламентації процедури перевірки Національною радою діяльності теле- і радіоорганізацій [6, с. 100]. Зауважимо, що в Законі України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» немає окремої статті, яка б регулювала порядок проведення перевірки цим органом влади. Можна дійти висновку, що процедура моніторингу телепередач повинна відбуватися згідно із Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарювання». Водночас цей законодавчий акт не враховує специфіки діяльності телевізійних організацій. Уважаємо, що необхідно внести зміни до законодавства, яке регулює здійснення державного нагляду, з метою встановлення чіткого порядку здійснення моніторингу та перевірки телевізійних програм і телевізійних організацій.

Висновки

Діяльність телевізійних організацій полягає у поширенні певної інформації для суспільства. Конституційне право на вільне поширення поглядів і переконань може бути реалізовано за допомогою діяльності телевізійних організацій. Формами поширення власних поглядів за допомогою телебачення є такі:

1. Створення власної телевізійної організації громадянином або юридичною особою. При цьому варто враховувати, що політичним партіям, профспілковим та релігійним органі-

заціям заборонено створювати власні телевізійні канали.

2. Участь відомих політичних або громадських діячів у телевізійних передачах. Під час такої передачі може відбутися обговорення суспільно значущих проблем та обмін думками між присутніми.

3. Трансляція інтерв'ю відомого громадського або політичного діяча засобами телебачення. Інтерв'ю може взяти журналіст телевізійної організації, який проводить бесіду зі співрозмовником.

Водночас законодавство встановлює обмеження щодо поширення певних поглядів і переконань засобами телебачення. Контроль за дотриманням законодавства у галузі телемовлення здійснює Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Однак порядок здійснення моніторингу і перевірки телевізійних організацій цим органом влади належним чином не врегульовано. Уважаємо, що до законів України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарювання» та «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» необхідно внести зміни, які б установлювали порядок здійснення перевірки та моніторингу Національною радою.

Перспективи подальших наукових досліджень можуть стосуватися вдосконалення правового регулювання здійснення державного нагляду за дотриманням законодавства у сфері телебачення персоналом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення.

Список бібліографічних посилань

1. Ткачук Н. І. Інформаційні права і свободи людини і громадянина в Україні: визначення термінів, співвідношення понять. *Інформація і право*. 2018. № 2 (25). С. 17–30.
2. Солодка О. М. Свобода інформації як основа для забезпечення інформаційного суверенітету України. *Інформація і право*. 2020. № 3 (34). С. 18–25.
3. Красноступ Г. М. Державна інформаційна політика у сфері телебачення і радіомовлення: удосконалення правового регулювання. *Інформація і право*. 2016. № 3 (18). С. 12–18.
4. Калімбет А. Л. Галузь телебачення як об'єкт державного управління. *Європейські перспективи*. 2015. № 5. С. 85–91.
5. Яковлев П. О. Державне регулювання у сфері телебачення в контексті забезпечення інформаційної безпеки. *Правова позиція*. 2020. № 3 (28). С. 82–86.
6. Марущак А. І. Тенденції розвитку медіа-сфери України у контексті інформаційної безпеки держави. *Інформація і право*. 2018. № 2 (25). С. 96–102.
7. Поклонська О. І. Правові гарантії журналістської діяльності. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 139. С. 31–42.

Надійшла до редколегії 16.06.2021

КУЧЕР С. А. ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РАСПРОСТРАНЕНИЯ ВЗГЛЯДОВ И УБЕЖДЕНИЙ СРЕДСТВАМИ ТЕЛЕВИДЕНИЯ

Рассмотрены проблемы правового регулирования распространения взглядов и убеждений средствами телевидения. Определена правовая основа деятельности телевизионных организаций. Установлены правовые основы деятельности журналистов телевизи-

онных организаций. Названы формы распространения собственных взглядов при помощи телевидения. Научную новизну исследования составляют положения о необходимости внесения изменений в законодательство об установлении порядка осуществления проверки и мониторинга телевизионных организаций Национальным советом по вопросам телевидения и радиовещания.

Ключевые слова: *взгляды, убеждения, телевидение, правовое регулирование, распространение.*

KUCHER S. A. LEGAL REGULATION OF SPREADING OPINIONS AND BELIEFS THROUGH TV BROADCASTING

The research is focused on the problems of legal regulation of spreading opinions and beliefs through TV broadcasting. The scientific novelty of the research consists of the provisions on the need to amend the legislation on establishing the procedure for inspection and monitoring of television organizations by the National Council on Television and Radio Broadcasting. The author has studied legislative acts regulating the activity of mass media and works of scholars, where the peculiarities of the legal status of television organizations are covered.

It has been stated that the constitutional right to free expression of one's opinions and beliefs can be exercised through TV broadcasting. The legal basis for the activities of television organizations has been determined. The legal principles for the activities of journalists of television organizations have been clarified. Forms of disseminating one's own views through television have been established. It has been emphasized that the creation of one's own television organization by a citizen or a legal entity is the first way to spread opinions and beliefs. The participation of well-known politicians or public figures in television programs has been recognized as a separate form of disseminating the relevant concepts to a wide audience. At the same time, broadcasting an interview given by a well-known public or political figure to the TV channel's journalists is an important method of disseminating the relevant information.

Legal restrictions on the dissemination of certain information by television have been defined. It has been stated that the right to information may be limited by law in the interests of national security, territorial integrity or public morality. The general characteristics of monitoring and supervisory powers of the National Council on Television and Radio Broadcasting have been provided. The author has formulated propositions for amending the current legislation regulating the activities of the National Council on Television and Radio Broadcasting.

Key words: *opinions, beliefs, TV broadcast, legal regulation, spread.*